

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ННІ неперервної освіти

ПОГОДЖЕНО
Директор
ННІ неперервної освіти

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри публічного
управління, менеджменту
інноваційної діяльності та
дорадництва

(підпис) **Негода Ю.В.**

«__» _____ 2026р.

(підпис) **Витвицька О.Д.**

«__» _____ 2026р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДІ

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітня програма «Публічне управління та адміністрування»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми
к. філос. н.

(підпис)

В'ячеслав КИРИЛЕНКО

Керівник бакалаврської
кваліфікаційної роботи

(підпис)

В'ячеслав КИРИЛЕНКО

Виконала

(підпис)

Анастасія МИКИТЕНКО

КИЇВ-2026

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННІ неперервної освіти**

**Завідувач кафедри публічного
управління, менеджменту
інноваційної діяльності та
дорадництва**

_____ **Витвицька О.Д.**
(підпис)

«__» _____ 2026р.

**ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ БАКАЛАВРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТУ**

Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітня програма **«Публічне управління та адміністрування»**

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи: **«Механізми реалізації
державної політики у сфері культурного розвитку молоді»**

Затверджена наказом ректора НУБіП України від 04.11.2025 р. №2662 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру _____

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: нормативноправова база, статистичні матеріали, аналітичні дослідження, інформація з офіційних ресурсів органів державної влади та інших інституцій публічного управління, а також наукові публікації українських і зарубіжних дослідників у сфері публічного управління та адміністрування

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Розкрити сутність, принципи та особливості державної політики у сфері культурного розвитку молоді;
2. Дослідити правове забезпечення та інституційні механізми реалізації державної політики у сфері культури молоді;
3. Проаналізувати сучасний стан реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні;
4. Визначити можливості використання міжнародного досвіду у вдосконаленні механізмів державної політики;
5. Проаналізувати державні програми у сфері молодіжної політики;
6. Розробити практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді.

Дата видачі завдання «__» _____ 2026_ року

**Керівник магістерської кваліфікаційної роботи,
доцент**

_____ **Кириленко В.А.**
(підпис)

Завдання прийняла до виконання

_____ **Микитенко А.І.**
(підпис)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	6
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДІ	13
1.1. Сутність, принципи та особливості державної політики у сфері культурного розвитку молоді.....	13
1.2. Правове забезпечення та інституційні механізми реалізації державної політики у сфері культури молоді	21
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	33
2.1. Аналіз сучасного стану реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні	33
2.2. Використання міжнародного досвіду у вдосконаленні механізмів державної політики у сфері культурного розвитку молоді	39
Висновки до розділу 2.....	43
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	44
3.1. Аналіз Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030» у контексті культурного розвитку молоді	44
3.2. Удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні з урахуванням європейського досвіду	50
Висновки до розділу 3.....	54

	5
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	57
Додаток А.....	61
Додаток Б	62

РЕФЕРАТ

Бакалаврська кваліфікаційна робота на тему: «Механізми реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді» має вступ, три розділи, висновки та список використаної літератури. Основна частина складає 62 сторінок комп'ютерного тексту. Список використаної літератури складається з 33 найменувань.

Мета роботи - обґрунтування теоретико-правових засад та розроблення практичних пропозицій щодо удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді, аналіз сучасного стану реалізації молодіжної та культурної політики, а також визначення перспектив її розвитку в Україні.

Об'єкт дослідження - державна політика у сфері культурного розвитку молоді.

Предмет дослідження - механізми реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді.

Методи дослідження - у процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, системного підходу, статистичного аналізу, нормативно-правового аналізу та порівняльного дослідження міжнародного досвіду.

У першому розділі досліджено теоретичні засади державної політики у сфері культурного розвитку молоді; проаналізовано нормативно-правове та інституційне забезпечення реалізації державної політики; визначено сутність, принципи та особливості культурного розвитку молоді в Україні.

У другому розділі проведено аналіз сучасного стану реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні. Визначено сучасні проблеми та тенденції розвитку молодіжної культурної політики. Досліджено рівень залучення молоді до культурного життя, діяльність молодіжних центрів та роль органів місцевого самоврядування у реалізації культурної політики.

У третьому розділі розглянуто перспективи розвитку та удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді. Визначено пріоритетні напрями державної політики з урахуванням європейського досвіду та сучасних викликів. Запропоновано практичні рекомендації щодо вдосконалення нормативно-правового, організаційного та програмно-проектного забезпечення державної політики у сфері культурного розвитку молоді.

Теоретична цінність роботи полягає в систематизації наукових підходів щодо реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді та визначенні особливостей функціонування механізмів державного управління у цій сфері.

Практична значущість дослідження полягає у формулюванні рекомендацій, які можуть бути використані органами державної влади, органами місцевого самоврядування, молодіжними та культурними установами, громадськими організаціями, а також у навчальному процесі.

Ключові слова:

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДІ, МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА, МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА, МОЛОДІЖНА ІНФРАСТРУКТУРА, РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК, ДЕРЖАВНІ ПРОГРАМИ, КУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ.

ABSTRACT

The bachelor's qualification thesis on the topic "Mechanisms for Implementing State Policy in the Field of Youth Cultural Development" consists of an introduction, three chapters, conclusions, and a list of references. The main body comprises 62 pages of typed text. The bibliography includes 33 sources.

The purpose of the study is to substantiate the theoretical and legal foundations and to develop practical proposals for improving the mechanisms for implementing state policy in the field of youth cultural development, to analyze the current state of implementation of youth and cultural policy, and to determine the prospects for its development in Ukraine.

The object of the study is the state policy in the field of youth cultural development.

The subject of the study is the mechanisms for implementing state policy in the field of youth cultural development.

Research methods. The study employed general scientific and special research methods, including analysis, synthesis, comparison, generalization, a systemic approach, statistical analysis, legal and regulatory analysis, and comparative analysis of international experience.

The first chapter examines the theoretical foundations of state policy in the field of youth cultural development; analyzes the legal, regulatory, and institutional framework for implementing state policy; and defines the essence, principles, and peculiarities of youth cultural development in Ukraine.

The second chapter analyzes the current state of implementation of state policy in the field of youth cultural development at the regional level. Current problems and trends in the development of youth cultural policy are identified. The level of youth involvement in cultural life, the activities of youth centers, and the role of local self-government bodies in implementing cultural policy are examined.

The third chapter considers the prospects for the development and improvement of mechanisms for implementing state policy in the field of youth cultural

development. Priority directions of state policy are identified, taking into account European experience and contemporary challenges. Practical recommendations for improving the legal, organizational, and program-project support of state policy in the field of youth cultural development are proposed.

The theoretical value of the study lies in the systematization of scientific approaches to the implementation of state policy in the field of youth cultural development and in identifying the peculiarities of the functioning of public administration mechanisms in this sphere.

The practical significance of the study consists in formulating recommendations that may be used by public authorities, local self-government bodies, youth and cultural institutions, public organizations, as well as in the educational process.

Keywords:

STATE POLICY, YOUTH CULTURAL DEVELOPMENT, YOUTH POLICY, MECHANISMS FOR IMPLEMENTING STATE POLICY, PUBLIC ADMINISTRATION, CULTURAL POLICY, YOUTH INFRASTRUCTURE, REGIONAL DEVELOPMENT, STATE PROGRAMS, CULTURAL ENVIRONMENT.

ВСТУП

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими трансформаційними процесами, пов'язаними з демократизацією державного управління, інтеграцією до європейського простору та формуванням нових соціокультурних цінностей. У цих умовах особливого значення набуває державна політика у сфері культурного розвитку молоді як важливий інструмент забезпечення сталого розвитку суспільства, формування національної ідентичності, громадянської свідомості та культурної компетентності молодого покоління.

Молодь є стратегічним ресурсом держави, від рівня її культурного розвитку, духовності та соціальної активності залежить майбутнє країни. Саме тому питання формування ефективних механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді набуває особливої актуальності. В умовах глобалізації, інформаційного суспільства та сучасних викликів, пов'язаних із соціально-економічними та безпековими процесами, виникає необхідність удосконалення існуючих підходів до реалізації державної політики, спрямованої на підтримку культурного розвитку молоді.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю підвищення ефективності державного управління у сфері культури молоді, удосконалення нормативно-правового забезпечення, впровадження інноваційних підходів та врахування кращих міжнародних практик. Важливим є також посилення ролі регіонального рівня у реалізації культурної політики, що дозволяє враховувати місцеві особливості, потреби та потенціал молоді.

Метою роботи є дослідження механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді та розробка пропозицій щодо їх удосконалення з урахуванням сучасних викликів і європейського досвіду.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

1. розкрити сутність, принципи та особливості державної політики у сфері культурного розвитку молоді;

2. дослідити правове забезпечення та інституційні механізми реалізації державної політики у сфері культури молоді;
3. проаналізувати сучасний стан реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні;
4. визначити можливості використання міжнародного досвіду у вдосконаленні механізмів державної політики;
5. проаналізувати державні програми у сфері молодіжної політики;
6. розробити практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді.

Об’єктом дослідження є державна політика у сфері культурного розвитку молоді.

Предметом дослідження виступають механізми реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи використано комплекс методів, зокрема: аналіз і синтез - для узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності державної політики; системний підхід - для дослідження механізмів її реалізації; порівняльний аналіз - для вивчення міжнародного досвіду; статистичний метод - для оцінки сучасного стану розвитку; узагальнення - для формування висновків і рекомендацій.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти України, зокрема закони та державні програми у сфері культури та молодіжної політики, наукові праці вітчизняних і закордонних учених, офіційні статистичні дані, аналітичні матеріали органів державної влади та місцевого самоврядування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання розроблених рекомендацій органами державної влади та місцевого самоврядування при вдосконаленні механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді, а також у навчальному процесі при підготовці фахівців з публічного управління та адміністрування.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У першому розділі розкрито теоретичні основи державної політики у сфері культурного розвитку молоді. У другому розділі проаналізовано практичні аспекти реалізації політики та визначено шляхи її вдосконалення на регіональному рівні. У третьому розділі обґрунтовано перспективи розвитку та запропоновано напрями удосконалення державної політики у зазначеній сфері.

Основна частина складає 62 сторінок комп'ютерного тексту. Список використаної літератури складається з 33 найменувань, 2 рисунках та 4 таблицях.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДІ

1.1. Сутність, принципи та особливості державної політики у сфері культурного розвитку молоді

Державна політика у сфері культурного розвитку молоді є складовою частиною загальної державної молодіжної політики та важливим напрямом діяльності держави, спрямованим на створення умов для всебічного розвитку молодого покоління. Вона відображає рівень соціально-економічного, політичного та культурного розвитку суспільства, визначає стратегічні орієнтири формування людського капіталу, забезпечення сталого розвитку держави та збереження національної ідентичності.

Теоретичні засади державної політики у сфері культурного розвитку молоді формуються на основі міждисциплінарного підходу, який поєднує здобутки педагогіки, соціології, психології, культурології та державного управління. Значний внесок у дослідження духовного розвитку особистості зробив Іван Бех, який обґрунтував концепцію особистісно орієнтованого виховання, підкреслюючи важливість формування ціннісних орієнтацій молоді через культурну діяльність [2].

Питання формування національної свідомості молоді розкриваються у працях О. Вишневський, який розглядає культуру як основу патріотичного виховання та громадянської відповідальності [5]. Водночас Григорій Ващенко акцентував увагу на виховному потенціалі національної культури та її ролі у формуванні моральних цінностей молодого покоління [3].

Значний внесок у розвиток теорії державної політики зробили науковці у сфері державного управління. Зокрема, Валерій Бакуменко визначає державну політику як цілеспрямовану діяльність органів влади, спрямовану на вирішення

суспільно важливих проблем, у тому числі розвитку молоді [1]. Володимир Князев підкреслює необхідність комплексного підходу до реалізації державної політики, що передбачає взаємодію різних інституцій та рівнів управління.

Соціологічний аспект дослідження молоді як соціальної групи розкрито у працях Ентоні Гідденса, який розглядає молодь як активного суб'єкта соціальних змін і носія нових культурних практик [6].

Нормативно-правовою основою державної політики у сфері культурного розвитку молоді є, передусім, Конституція України, яка гарантує права громадян на культурний розвиток, свободу творчості та доступ до культурних цінностей [21]. Важливе значення мають також Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (№ 1414-IX від 27.04.2021, у редакції Закону № 4488-IX від 05.06.2025) та Закон України «Про культуру», що визначають принципи, напрями та механізми реалізації державної політики у цій сфері [7, 8].

У контексті модернізації державної культурної політики важливе значення мають реалізовані в Україні культурно-мистецькі та інституційні проєкти, спрямовані на підтримку молоді. Зокрема, створення Український культурний фонд стало важливим кроком у розвитку культурної інфраструктури та підтримці творчих ініціатив, у тому числі молодіжних. Фонд забезпечує фінансування культурно-мистецьких проєктів на конкурсній основі, сприяє розвитку креативних індустрій та залученню молоді до культурної діяльності.

Заснований у 2017 році відповідно до Закону України «Про Український культурний фонд» [9], УКФ функціонує як державний інвестор розвитку культури та креативних індустрій. Його діяльність охоплює підтримку індивідуальних, національних та міжнародних проєктів у різних секторах культурної сфери, зокрема в аудіальному, візуальному та аудіовізуальному мистецтві, сфері культурної спадщини, літератури, сценічного мистецтва та креативних індустрій. За роки діяльності Фонд профінансував тисячі проєктів, інвестувавши значні фінансові ресурси та забезпечивши широке залучення аудиторії, що свідчить про його вагомую роль у розвитку культурного середовища.

Стратегічні орієнтири діяльності УКФ на 2024–2027 роки спрямовані на використання культури як інструменту консолідації суспільства, відновлення країни та зміцнення національної ідентичності. Візія Фонду полягає у розвитку культури та креативності як чинників перемоги та відбудови держави, тоді як місія передбачає формування сучасної культурної екосистеми, що підтримує творчі ініціативи та сприяє міжсекторальній взаємодії [9].

Пріоритетними напрямками діяльності УКФ є підтримка сучасного культурного продукту, збереження та переосмислення культурної спадщини, розвиток культури на місцевому рівні, забезпечення культурного розмаїття та інклюзивності, а також розвиток партнерств у культурній сфері. Особлива увага приділяється підтримці культурних проєктів, які відображають сучасні історичні події, сприяють формуванню національної ідентичності, розвитку громад та інтеграції молоді в культурний простір [9].

Таким чином, діяльність Українського культурного фонду виступає важливим інструментом реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді, оскільки сприяє створенню умов для творчої самореалізації молодого покоління, розвитку культурного потенціалу суспільства та зміцнення соціальної згуртованості.

Важливу роль у реалізації державної культурної політики України відіграє діяльність Українського інституту книги, який функціонує при Міністерстві культури та інформаційної політики та реалізує державні програми у сфері книжкової справи. Інститут спрямовує свою діяльність на популяризацію читання серед різних вікових груп населення, зокрема дітей та молоді, підтримку українських авторів, видавців і перекладачів, поповнення бібліотечних фондів, розвиток перекладацьких програм та представлення української літератури на міжнародному рівні. Важливою складовою роботи Інституту є організація культурно-освітніх заходів, які сприяють формуванню читацької культури, підвищенню рівня освіченості та розвитку критичного мислення молодого покоління [16].

За даними звітів Інституту, у 2024 році було опубліковано 15 601 назву книг із загальним накладом 33,315 млн примірників, що свідчить про стійкий розвиток книжкового виробництва після спаду, спричиненого воєнними та економічними викликами (рис.1.1). Обсяг ринку видавничої продукції за цей період оцінювався приблизно у 8 млрд грн, а дохід видавців зріс на 31 % порівняно з 2023 роком. У першому півріччі 2025 року сумарний тираж друкованих книг сягнув 14,7 млн примірників, що на 37 % більше, ніж за аналогічний період попереднього року, що свідчить про відновлення виробничих показників [16].

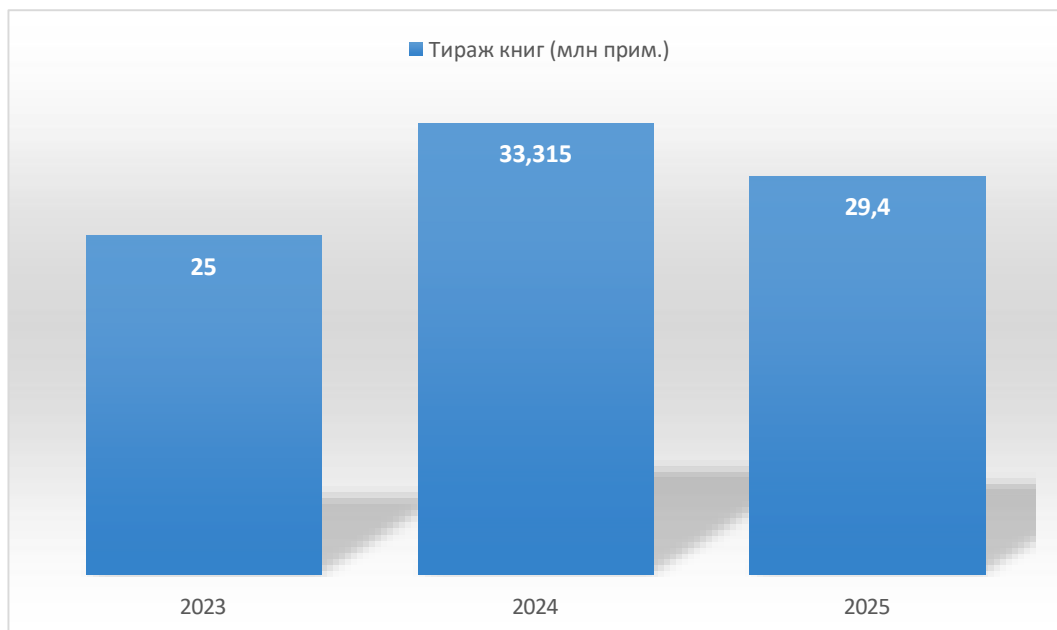

Рис. 1.1. Динаміка тиражу книг в Україні (2023-2025рр.)*

Примітка. *Розроблено за: [16]

Інститут реалізує державні програми підтримки молоді, зокрема програму «ЄКнига», яка дозволяє 18-річним українцям отримати державну субсидію для придбання книг у книгарнях та онлайн. За 2025 рік у межах програми молодь придбала 434 808 книг на суму близько 140 млн грн, охопивши понад 300 стаціонарних та 35 інтернет-книгарень і 370 видавництв. Ця ініціатива сприяє формуванню читацьких навичок, підтримує книгарні та видавничий сектор у складних умовах воєнного часу, стимулюючи внутрішній попит на українську літературу.

Соціологічні дослідження УІК свідчать, що 76 % прочитаних українцями книг у 2024 році були українською мовою, що на 20 % більше, ніж у попередньому періоді, що підтверджує зростання мовної ідентичності та культурної самосвідомості населення. Водночас 43 % опитаних зазначили, що їм бракує часу для читання, а 38 % читають книги кілька разів на тиждень, що дозволяє оцінити рівень читацької активності та визначити пріоритети для культурно-освітніх програм [16].

Крім того, Інститут сприяє інтеграції української культури у світовий культурний простір. Було створено онлайн-базу перекладів українських творів, яка налічує понад 800 перекладених книг, а також активно організовуються презентації на міжнародних книжкових ярмарках та форумах. Участь у міжнародних культурних заходах і програмах перекладів підвищує видимість української літератури за кордоном та формує позитивний імідж країни як активного учасника глобального культурного процесу [16].

Таким чином, діяльність Українського інституту книги у 2024–2026 роках створює додаткові можливості для інтелектуального і творчого розвитку молоді, формування її культурних цінностей і читацьких компетентностей, сприяє зміцненню національної ідентичності та розвитку культурного потенціалу українського суспільства, одночасно підтримуючи економічну стабільність книговидавничої сфери та інтеграцію української літератури у міжнародний культурний простір.

Суттєвим напрямом державної культурної політики стало запровадження програм підтримки національного культурного продукту та розвитку українського кінематографа. В Україні закон «Про державну підтримку кінематографії» діє з 23 березня 2017 року, створюючи правову основу для бюджетної та організаційної підтримки національного кіно на державному рівні. У лютому 2026 року Верховна Рада ухвалила законопроект № 6194 «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки кінематографії», який закріплює нову систему розвитку кіноіндустрії — від написання сценарію до міжнародної популяризації готового фільму. Документ

встановлює прозорі правові, економічні та організаційні умови для створення економічно стійкої та конкурентоспроможної галузі [10].

Закон запроваджує ключові інструменти підтримки: державне фінансування на етапі розробки сценарію, поворотну фінансову допомогу для комерційного кіно та механізми «кешрібейтів», що дозволяють виробникам отримувати частину касових зборів для реалізації наступних проєктів. Передбачено також підтримку освіти — фінансування студентських дипломних робіт та залучення молоді до професійних кінопроєктів, що отримують держпідтримку. Для популяризації українського кіно кінофестивалі, премії та промоутери фільмів офіційно визнаються суб'єктами кінематографії та отримують можливість претендувати на державну підтримку і податкові пільги.

Важливою складовою реформи є підвищення інвестиційної привабливості галузі: удосконалено систему кешрібейтів для іноземних студій, що стимулює міжнародні кіновиробництва в Україні. Цифровізація взаємодії між державою та кіноіндустрією через портал «Дія» і Єдиний електронний квиток зменшує бюрократію та корупційні ризики, а вимога інклюзивності гарантує адаптацію фільмів для людей із порушеннями зору та слуху. Реформується також Рада з державної підтримки кінематографії з відкритим конкурсним відбором членів та персональною відповідальністю за ухвалені рішення [10].

Ухвалення закону забезпечує стабільне державне фінансування Держкіно на рівні не менше 0,2 % видатків загального фонду держбюджету попереднього року та створює платформу для розвитку нового покоління українських продюсерів, режисерів і кінематографістів. Реалізація таких програм сприяє формуванню культурного простору, орієнтованого на національні цінності, підвищенню культурної дипломатії та розвитку творчого потенціалу молоді, одночасно зміцнюючи економічну і міжнародну позицію українського кіно [10].

Окреме значення має розвиток політики у сфері охорони культурної спадщини та національної пам'яті, що реалізується, зокрема, через діяльність Український інститут національної пам'яті. Такі ініціативи спрямовані на

формування історичної свідомості молоді, збереження культурної спадщини та зміцнення національної ідентичності.

Окреме значення у державній культурній політиці має розвиток політики у сфері охорони культурної спадщини та національної пам'яті, що реалізується через діяльність Українського інституту національної пам'яті. 21 серпня 2025 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу», що стало важливим кроком до всебічного законодавчого врегулювання питань формування та реалізації політики національної пам'яті [11].

Закон визначає основні принципи та напрями державної політики у цій сфері, окреслює форми увічнення пам'яті, механізми збереження історичних місць та культурної спадщини. Встановлено правовий статус Українського інституту національної пам'яті як центрального органу виконавчої влади, що відповідає за координацію і реалізацію державної політики національної пам'яті. Закон також вперше вводить у правове поле такі поняття, як «злочини проти Українського народу», «історична антиукраїнська пропаганда», «місце пам'яті Українського народу», а також закріплює державні нагороди УНР та УГВР для вшанування борців за незалежність у XX столітті [11].

Законодавчі ініціативи спрямовані на відновлення та збереження національної пам'яті, захист державної мови та культурної спадщини, що визнаються питаннями національної безпеки. Впровадження механізмів декомунізації та деколонізації, обмеження на зміну історичних назв протягом 10 років та цифровізація обліку пам'яток сприяють подоланню імперсько-тоталітарної спадщини та зменшенню суспільних розбіжностей у сприйнятті минулого.

Діяльність Українського інституту національної пам'яті та реалізація положень закону створюють умови для формування історичної свідомості молоді, підвищення її культурної обізнаності, збереження матеріальної і нематеріальної культурної спадщини та зміцнення національної ідентичності. Крім того, закон має стратегічне значення для протидії інформаційній і

культурній агресії держави-окупанта та посилення єдності українського суспільства перед зовнішніми викликами [11].

Міжнародний досвід також відіграє значну роль у формуванні державної політики у сфері культурного розвитку молоді. Зокрема, рекомендації Організації Об'єднаних Націй та Ради Європи спрямовані на розвиток культурної участі молоді, підтримку її творчості та забезпечення міжкультурного діалогу.

Сутність державної політики у сфері культурного розвитку молоді розкривається через систему принципів, серед яких ключовими є:

- принцип пріоритетності молоді;
- принцип доступності культурних благ;
- принцип гуманізації;
- принцип партнерства;
- принцип урахування регіональних особливостей;
- принцип системності та комплексності.

Особливістю цієї політики є її багаторівневий характер, що охоплює національний, регіональний та місцевий рівні. Регіональний рівень дозволяє враховувати специфіку соціально-економічного розвитку територій, культурні традиції та потреби молоді.

Сучасна державна політика у сфері культурного розвитку молоді характеризується впровадженням програмно-проектного підходу, що передбачає реалізацію конкретних програм, спрямованих на досягнення визначених результатів. Це дозволяє ефективніше використовувати ресурси, стимулювати ініціативність молоді та забезпечувати її активну участь у культурному житті суспільства.

Важливим, хоча й опосередкованим, елементом реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді є забезпечення безпеки культурного середовища та об'єктів культурної інфраструктури. У цьому окремому роль відіграє діяльність Управління поліції охорони, яке здійснює охорону закладів культури, мистецьких просторів, бібліотек, музеїв та місць проведення культурно-масових заходів. Забезпечення публічної безпеки під час культурних

подій створює сприятливі умови для участі молоді у культурному житті, знижує ризики правопорушень і сприяє формуванню безпечного соціокультурного простору. Таким чином, діяльність підрозділів поліції охорони доповнює механізми реалізації державної культурної політики, забезпечуючи її стабільність та ефективність.

Таким чином, державна політика у сфері культурного розвитку молоді є складною багаторівневою системою, що поєднує наукові підходи, нормативно-правову базу та практичні механізми реалізації. Вона спрямована на формування гармонійно розвиненої особистості, здатної до творчої діяльності, збереження культурної спадщини та активної участі у суспільному житті, що є важливою умовою сталого розвитку держави.

1.2. Правове забезпечення та інституційні механізми реалізації державної політики у сфері культури молоді

Важливим етапом становлення державної молодіжної політики в Україні стало її нормативно-правове закріплення на початку 1990-х років.

Нормативно-правову основу державної молодіжної політики в Україні становить система чинних законодавчих і підзаконних актів, що визначають пріоритети, принципи та механізми реалізації державної політики у сфері молоді.

До ключових нормативно-правових документів належать:

- Конституція України - визначає основні права та свободи громадян, створює правові засади для розвитку молоді та її участі в суспільному житті [21].

- Закон України «Про основні засади молодіжної політики» (2021 р.) - базовий документ, що визначає поняття молоді, принципи, напрями та інструменти реалізації державної молодіжної політики, розвиток молодіжної інфраструктури та участь молоді у прийнятті рішень [7].

- Закон України «Про освіту» (2017 р.) - регламентує доступ молоді до якісної освіти, розвиток компетентностей та можливостей для самореалізації [12].

- Закон України «Про культуру» (2010 р.) - встановлює правові засади діяльності у сфері культури, сприяє розвитку культурного потенціалу молоді та доступу до культурних благ [8].

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.) - визначає повноваження органів місцевої влади щодо реалізації молодіжної політики на регіональному та місцевому рівнях [13].

- Закон України «Про соціальні послуги» (2019 р.) - забезпечує підтримку молоді, яка перебуває у складних життєвих обставинах [14].

- Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011 р.) - сприяє розвитку громадянської активності молоді та її участі у суспільному житті [15].

Серед стратегічних документів важливе місце займають:

- Державна цільова соціальна програма «Молодь України» (на відповідні роки, зокрема 2021–2025 рр.) - визначає напрями підтримки молоді, розвиток її потенціалу, громадянської активності та здорового способу життя [17].

- Національна молодіжна стратегія до 2030 року - спрямована на створення сприятливих умов для самореалізації молоді, її участі у суспільному житті та формування конкурентоспроможного людського капіталу [18].

- Стратегія розвитку культури в Україні на період до 2030 року - передбачає підтримку молодих митців, розвиток культурних індустрій та доступ молоді до культурних ресурсів [19].

- Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки - орієнтована на формування громадянської свідомості, національної ідентичності та ціннісних орієнтирів молоді [20].

Нормативно-правову основу державної політики у сфері розвитку молоді формує Конституція України, яка гарантує захист сім'ї, дитинства, материнства і батьківства, а також забезпечує право громадян на культурний розвиток, свободу творчості та доступ до культурних цінностей [21]. Засади державної молодіжної політики визначено у Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні», що закладає фундамент формування правової бази та практичної реалізації відповідних державних заходів.

Державна молодіжна політика розглядається як комплексна діяльність держави, спрямована на створення сприятливих соціально-економічних, політичних, правових та організаційних умов для всебічного розвитку молоді, реалізації її інтелектуального, духовного, фізичного та творчого потенціалу. Відповідні положення закріплено у Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», який визначає основні гарантії та напрями державної підтримки молодого покоління [21].

Основними принципами державної політики у сфері розвитку молоді є повага до поглядів і переконань молодих громадян, забезпечення їх участі у формуванні та реалізації державних програм, створення умов для соціального захисту та самореалізації, а також підтримка ініціативності й активності молоді в усіх сферах суспільного життя. Важливим аспектом є забезпечення рівних можливостей для всіх молодих людей незалежно від їхнього соціального статусу, національності, статі чи релігійних переконань.

Особливе значення в межах державної політики має соціальний захист дітей і молоді. Відповідно до конституційних норм забороняється будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація. Правове регулювання цієї сфери здійснюється, зокрема, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який визначає механізми захисту постраждалих та заходи профілактики насильства в сім'ї [21].

Важливою складовою державної політики є забезпечення гендерної рівності. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» спрямований на усунення дискримінації за ознакою статі, утвердження рівних прав і можливостей у всіх сферах суспільного життя, а також підтримку сімейних цінностей і відповідального батьківства.

Не менш важливим напрямом є розвиток фізичної культури та спорту як складової гармонійного розвитку молоді. Відповідно до Закон України «Про фізичну культуру і спорт» держава формує політику у цій сфері, забезпечує її фінансування, організаційне та нормативно-правове супроводження, а також підтримує розвиток олімпійського та паралімпійського руху [21].

Діяльність у сфері молодіжної політики реалізується за основними напрямками: забезпечення доступу молоді до якісної освіти та неформального навчання; формування здорового способу життя та збереження здоров'я молоді; сприяння працевлаштуванню та економічній самостійності; розвиток культурних потреб, творчого потенціалу та дозвілля; підтримка громадянської активності, волонтерства та участі молоді в управлінні державою; формування національної ідентичності та патріотичних цінностей.

Саме ці документи визначили ключові орієнтири державної діяльності щодо молоді та стали базою для подальшого формування цілісної системи молодіжної політики. Водночас перед їх прийняттям у наукових колах тривали дискусії щодо оптимальної моделі державної молодіжної політики, її змісту, механізмів реалізації та ролі молоді у суспільстві.

У науковій літературі державна молодіжна політика розглядається як системна діяльність держави, спрямована на регулювання відносин із молоддю, створення належних соціально-економічних, правових та організаційних умов для її розвитку, самореалізації та інтеграції у суспільство. Як зазначають дослідники, зокрема М. Перепелиця та Г. В. Коваль, сутність цієї політики полягає у забезпеченні гармонійного поєднання інтересів молоді, суспільства і держави, що досягається через формування сприятливого середовища для розвитку молодого покоління [22, 23].

Державна молодіжна політика поширюється на громадян віком від 14 до 35 років і реалізується незалежно від їх соціального статусу, походження, національності, рівня освіти чи релігійних переконань. Її реалізація здійснюється через діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, соціальних установ, освітніх і культурних інституцій, а також громадських організацій. Таким чином, молодь виступає не лише об'єктом, а й активним суб'єктом державної політики.

Суттєвою характеристикою державної молодіжної політики є її спрямованість на створення умов для соціального становлення молоді. Соціальне становлення розглядається як складний і багатовимірний процес

інтеграції молодшої людини у різні сфери суспільного життя – економічну, політичну, культурну та духовну. У цьому контексті особливого значення набуває культурний розвиток молоді як важлива складова формування особистості, її ціннісних орієнтацій і світогляду [7, 8, 10].

До основних завдань державної молодіжної політики належать:

- дослідження становища молоді та виявлення її потреб;
- створення умов для реалізації прав і свобод молодих громадян;
- сприяння діяльності молодіжних організацій;
- підтримка творчого потенціалу молоді та її ініціатив;
- залучення молоді до участі у соціально-економічному та культурному розвитку держави;
- забезпечення доступу до освіти, професійної підготовки та соціальних послуг;
- формування здорового способу життя та духовного розвитку молоді.

Важливим напрямом державної молодіжної політики є створення умов для засвоєння молоддю культурних цінностей, участі у збереженні та розвитку національної культурної спадщини, формування національної ідентичності та патріотизму. У цьому контексті культурна політика виступає невід'ємною складовою молодіжної політики та спрямована на розвиток творчого потенціалу молоді, підтримку її культурної активності та інтеграцію у культурний простір.

Основні принципи державної молодіжної політики ґрунтуються на демократичних засадах та передбачають: [8, 11, 21]

- повагу до прав і свобод молоді, її цінностей та переконань;
- участь молоді у формуванні та реалізації державної політики;
- забезпечення соціального та правового захисту молодих громадян;
- доступність соціальних і культурних послуг;
- урахування потреб молоді відповідно до можливостей держави;
- відповідальність держави за створення умов для розвитку молоді;
- консолідацію зусиль держави, суспільства та громадських інституцій;

- відповідальність молоді перед суспільством і державою.

Особливе значення має принцип участі молоді у процесах прийняття рішень, який визначає її як активного суб'єкта державної політики. Саме залучення молодого покоління до розроблення та реалізації програм і проєктів сприяє підвищенню ефективності політики та її відповідності реальним потребам молоді [11, 12, 14].

Механізм реалізації державної молодіжної політики включає комплекс взаємопов'язаних заходів, серед яких:

- розробка та прийняття нормативно-правових актів;
- функціонування спеціалізованих органів і структур з питань молоді;
- реалізація державних і регіональних програм;
- фінансування молодіжних ініціатив із державного та місцевих бюджетів;
- створення соціальних служб для молоді;
- організація моніторингу та оцінювання стану молодіжної політики.

Важливу роль у реалізації державної молодіжної політики відіграє програмно-цільовий підхід, який передбачає розробку та впровадження державних і регіональних програм, спрямованих на вирішення актуальних проблем молоді. Такий підхід забезпечує ефективне використання ресурсів та дозволяє досягати конкретних результатів [12, 13, 14].

Державна молодіжна політика реалізується на кількох рівнях: національному, регіональному та місцевому. Регіональний рівень має особливе значення, оскільки дозволяє враховувати специфіку соціально-економічного розвитку територій, демографічні особливості, культурні традиції та потреби молоді. Як зазначає Г. В. Коваль, ефективна регіональна політика повинна поєднувати загальнодержавні пріоритети з особливостями розвитку конкретного регіону [22].

На думку М. Перепелиці, оптимальна модель реалізації молодіжної політики передбачає концентрацію ресурсів на пріоритетних напрямках і врахування особливостей різних груп молоді. При цьому важливим є баланс між

загальнодержавними цілями та інтересами регіонів, що забезпечує гармонізацію відносин у системі «молодь – суспільство – держава» [23].

Серед факторів, що впливають на ефективність реалізації державної молодіжної політики, виділяють демографічні, економічні, соціокультурні та організаційні чинники, рівень розвитку молодіжної інфраструктури, активність громадських організацій, а також рівень участі молоді у суспільному житті. Значну роль відіграє також інформаційне забезпечення та науковий супровід молодіжної політики.

Таким чином, державна молодіжна політика є складною, багаторівневою системою, що охоплює різні сфери життєдіяльності молоді та спрямована на створення умов для її всебічного розвитку. Її ефективність залежить від узгодженості дій усіх суб'єктів політики, врахування регіональних особливостей, використання сучасних управлінських механізмів та активної участі молоді у процесах прийняття рішень. У цьому контексті культурний розвиток молоді виступає важливою складовою державної політики, що забезпечує формування духовних цінностей, національної ідентичності та творчого потенціалу молодого покоління.

Україна послідовно розвиває державну молодіжну політику, приділяючи значну увагу підтримці молодого покоління та створенню умов для його всебічного розвитку. Основні засади цієї політики визначаються нормами Конституції України, яка закріплює статус держави як демократичної, соціальної та правової, де людина, її життя, здоров'я, честь, гідність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Відповідно до цього діяльність органів державної влади має бути спрямована на забезпечення прав і свобод громадян, а сама держава несе відповідальність перед суспільством за результати своєї діяльності.

В умовах сучасного розвитку України особливої актуальності набуває питання вдосконалення організаційно-правових механізмів реалізації державної молодіжної політики, зокрема у сфері зайнятості молоді. Аналіз статистичних даних останніх років свідчить про наявність низки проблем у забезпеченні

ефективної зайнятості молодого населення, що потребує системних змін і вдосконалення державних інструментів регулювання.

В Україні вже сформовано інституційну систему координації державної молодіжної політики. На загальнодержавному рівні відповідні функції здійснює Верховна Рада України, зокрема через профільний комітет з питань молоді та спорту, а також Кабінет Міністрів України через Міністерство молоді та спорту України. На регіональному рівні реалізацію політики забезпечують структурні підрозділи органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які в межах своїх повноважень відповідають за стан і розвиток молодіжної політики [7, 8, 11].

Важливу роль у формуванні та реалізації політики відіграє Міністерство соціальної політики України, яке забезпечує державне регулювання у сфері зайнятості, соціального захисту, соціального страхування, оплати праці, умов праці, пенсійного забезпечення та соціального обслуговування населення. Крім того, воно координує діяльність щодо реалізації державних і регіональних соціальних програм. У межах цієї діяльності здійснюється надання молоді комплексу послуг, серед яких сприяння працевлаштуванню, інформаційно-консультаційна підтримка, професійна підготовка і перепідготовка, підвищення кваліфікації, професійна орієнтація, а також підтримка молодіжного підприємництва [10, 12, 14].

Разом з тим слід зазначити, що державна служба зайнятості охоплює лише тих громадян, які самостійно звернулися по допомогу, що призводить до неповного обліку молодих людей, які перебувають поза офіційною системою працевлаштування. Це, у свою чергу, ускладнює формування ефективної політики зайнятості молоді.

Протягом років незалежності в Україні сформувалася розгалужена система органів і установ, що регулюють сферу зайнятості молоді. На центральному рівні це відповідні міністерства, а на місцевому — профільні управління. Реалізація державної політики зайнятості забезпечується через державну службу зайнятості, яка функціонує під координацією Міністерства

соціальної політики України, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Водночас питаннями працевлаштування молоді займаються також Міністерство молоді та спорту України, Міністерство соціальної політики України та Міністерство освіти і науки України [10, 11, 12].

У зв'язку з цим актуальним є вдосконалення організаційної структури управління зайнятістю молоді, зокрема шляхом створення єдиного координаційного органу, який би забезпечував взаємодію між державними установами, органами місцевого самоврядування, центрами зайнятості та суб'єктами господарювання. На регіональному рівні вже функціонують окремі інституції, такі як молодіжні центри праці, однак їх діяльність потребує подальшої координації та узгодження з державною політикою. Важливим також є недопущення дублювання функцій між різними органами, що беруть участь у реалізації молодіжної політики.

Удосконалення системи управління зайнятістю молоді передбачає розвиток партнерських механізмів взаємодії між органами влади, підприємствами та громадськими організаціями, що сприятиме ефективнішій реалізації державної молодіжної політики.

Організаційні засади державної політики у сфері культурного розвитку молоді реалізуються через діяльність широкого кола інституцій. Зокрема, Міністерство культури та інформаційної політики України виступає головним органом виконавчої влади, який формує та реалізує державну політику у сфері культури, розробляє відповідні стратегії та програми. Міністерство молоді та спорту України координує розвиток молодіжних ініціатив, у тому числі в культурній сфері [11, 13, 14, 21].

Важливу роль відіграють органи місцевого самоврядування, які забезпечують реалізацію державної політики на місцях, організовують культурні заходи, підтримують молодіжні проєкти та ініціативи. Культурно-мистецькі установи створюють умови для розвитку творчих здібностей молоді, організовують культурні заходи та забезпечують доступ до культурних ресурсів. Активну участь у реалізації політики беруть молодіжні та студентські

організації, громадські об'єднання та фонди, які ініціюють та реалізують культурні проекти.

Значний вплив на розвиток молодіжної культури мають також міжнародні організації та програми, що забезпечують можливості для участі молоді у міжнародних обмінах, культурних проєктах та співпраці. Освітні установи здійснюють культурно-освітню діяльність, сприяють формуванню професійних компетентностей у сфері культури та мистецтва. Водночас медіа та інтернет-платформи виконують важливу функцію популяризації культурних цінностей і творчих досягнень молоді.

Таким чином, ефективна реалізація державної політики у сфері культурного розвитку молоді можлива лише за умови узгодженої діяльності всіх суб'єктів цієї політики. Це дозволяє створити сприятливе середовище для розвитку творчого потенціалу молоді, її активної участі у культурному житті та формування сучасного культурного простору.

Забезпечення прав і свобод людини є основоположним завданням держави, що знаходить відображення у Конституції України. Хоча молодь не виділена як окрема категорія в тексті Основного Закону, його норми визначають правовий статус громадян і створюють правову основу для реалізації державної політики щодо підтримки молоді [21].

Формування та реалізація державної молодіжної політики здійснюється через прийняття законів, указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, а також через діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування. Важливими інструментами є проведення парламентських слухань, створення соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також розроблення і впровадження регіональних програм підтримки молоді.

Законодавча база молодіжної політики в Україні почала формуватися ще на початку 1990-х років. Одним із перших документів став закон «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.), який визначив основні напрями державної політики у цій сфері. Подальший розвиток законодавства включав прийняття законів, що регулюють діяльність молодіжних

і дитячих організацій, розвиток фізичної культури і спорту, туризму, а також соціальної роботи з молоддю.

Сучасне законодавство у сфері молодіжної політики базується на Законі України «Про основні засади молодіжної політики» та інших нормативно-правових актах, які визначають мету, принципи та механізми державної політики щодо молоді. Основними цілями є інтеграція молоді в суспільство, розвиток її потенціалу, формування активної громадянської позиції та забезпечення рівного доступу до освіти, праці, житла і культурних благ [7].

Важливим етапом розвитку молодіжної політики стало прийняття Національної молодіжної стратегії до 2030 року, яка визначає молодь як активного суб'єкта суспільних процесів і передбачає створення умов для її самореалізації. Стратегія ґрунтується на принципах цілісності, субсидіарності, участі, доказовості, інклюзивності та рівності можливостей [18].

Для реалізації державної молодіжної політики використовуються також державні цільові програми, зокрема програма «Молодь України», яка спрямована на створення умов для розвитку молоді, її інтеграції у суспільне життя та підвищення рівня соціальної активності [17].

Разом з тим, незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів, у практиці реалізації молодіжної політики існують певні проблеми, зокрема недостатність фінансового забезпечення, невідповідність окремих законодавчих норм сучасним потребам молоді та недостатній рівень координації між органами влади. Це свідчить про необхідність подальшого вдосконалення законодавчої бази та механізмів реалізації державної політики.

Таким чином, державна політика у сфері культурного розвитку молоді в Україні ґрунтується на розгалуженій законодавчій та інституційній базі, яка забезпечує створення умов для розвитку молоді, реалізації її потенціалу та активної участі у культурному житті суспільства. Водночас підвищення ефективності цієї політики потребує удосконалення організаційних механізмів, зміцнення міжвідомчої взаємодії та забезпечення належного ресурсного забезпечення.

Висновки до розділу 1

У розділі проаналізовано теоретичні засади державної політики у сфері культурного розвитку молоді, її сутність, принципи, нормативно-правове та інституційне забезпечення. Встановлено, що ця політика є складовою державної молодіжної політики та спрямована на створення умов для доступу молоді до культурних цінностей, розвитку її творчого потенціалу та формування національної ідентичності.

З'ясовано, що теоретичною основою політики є міждисциплінарний підхід, який поєднує положення педагогіки, соціології, психології, культурології та державного управління. Реалізація політики ґрунтується на принципах пріоритетності молоді, доступності культурних благ, системності, партнерства та врахування регіональних особливостей.

Проаналізовано нормативно-правову базу та визначено, що її основу становлять Конституція України, спеціальні закони та державні стратегії. Інституційний механізм охоплює діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, культурних і освітніх установ, громадських організацій та міжнародних програм.

Встановлено, що ефективність державної політики залежить від узгодженості дій усіх суб'єктів, достатнього фінансування та впровадження сучасних програмно-проектних підходів. Подальше вдосконалення політики має бути спрямоване на формування сприятливого культурного середовища та активне залучення молоді до культурного життя суспільства.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

2.1. Аналіз сучасного стану реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні

Сучасний стан реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні характеризується складністю та багатовимірністю, що зумовлено впливом соціально-економічних, політичних та культурних чинників. У контексті децентралізації державного управління відбулося суттєве розширення повноважень органів місцевого самоврядування, що сприяло формуванню регіональних моделей молодіжної та культурної політики. Водночас це зумовило нерівномірність розвитку культурного середовища в різних регіонах України.

Теоретико-методологічні засади аналізу сучасного стану реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді ґрунтуються на працях вітчизняних науковців у галузі державного управління, соціології та культурології. Зокрема, В. Бакуменко розглядає державну політику як системну діяльність органів влади, спрямовану на вирішення суспільно значущих проблем, наголошуючи на необхідності ефективного ресурсного забезпечення та стратегічного планування. В. Князев підкреслює важливість комплексного підходу до реалізації політики, що передбачає взаємодію державних, громадських і приватних інституцій.

На регіональному рівні, як зазначає Г. В. Коваль, державна молодіжна політика повинна поєднувати загальнодержавні пріоритети з особливостями розвитку конкретного регіону, враховуючи демографічні, соціально-економічні та культурні характеристики територій [22]. М. Перепелиця наголошує, що ефективність реалізації політики значною мірою залежить від концентрації

організаційних та фінансових ресурсів на ключових напрямках, зокрема розвитку культурної інфраструктури та підтримки молодіжних ініціатив [23].

Важливим індикатором ефективності реалізації державної політики є рівень розвитку молодіжної інфраструктури. За даними Міністерства молоді та спорту України, станом на 2023 рік в Україні функціонує понад 300 молодіжних центрів та просторів, що забезпечують реалізацію освітніх, культурних та соціальних програм для молоді. Відповідно до результатів всеукраїнського моніторингового дослідження «Молодь України – 2023», проведеного Державним інститутом сімейної та молодіжної політики спільно з Міністерством молоді та спорту України, лише близько 32 % молодих людей користуються послугами молодіжних центрів, що свідчить про недостатній рівень охоплення молоді відповідною інфраструктурою [17].

Аналіз результатів соціологічних досліджень дозволяє оцінити рівень залучення молоді до культурного життя. Зокрема, за даними дослідження «Молодь України – 2023», близько 35 % молоді регулярно відвідують культурні заходи (концерти, виставки, театри), тоді як понад 40 % роблять це епізодично або не беруть участі взагалі. Подібні результати отримані й у дослідженнях, проведених Київський міжнародний інститут соціології, які свідчать про те, що культурна активність молоді значною мірою залежить від рівня розвитку інфраструктури та доступності культурних послуг [17].

Особливу увагу в сучасних дослідженнях приділено впливу територіального чинника на рівень культурної участі молоді. За даними аналітичних звітів Державного інституту сімейної та молодіжної політики, рівень участі молоді у культурному житті у великих містах є значно вищим, ніж у сільській місцевості. Так, у містах обласного значення регулярну участь у культурних заходах беруть близько 40–45 % молоді, тоді як у сільських територіях цей показник не перевищує 20–25 %. Це свідчить про існування територіальної нерівності у доступі до культурних ресурсів.

Важливим напрямом реалізації державної політики є розвиток культурних і креативних індустрій, які виступають інструментом економічної

активності молоді. За оцінками аналітичних центрів, частка креативних індустрій у валовому внутрішньому продукті України становить близько 3–4 %, що відповідає європейським тенденціям. У регіонах активно розвиваються культурні хаби, арт-простори, фестивалі та освітні платформи, які створюють можливості для самореалізації молоді.

Суттєву роль у розвитку культурного середовища відіграє грантова підтримка культурних ініціатив. Зокрема, Український культурний фонд щорічно фінансує сотні культурно-мистецьких проєктів, значна частина яких реалізується на регіональному рівні та орієнтована на молодіжну аудиторію. Це сприяє розвитку локальних культурних ініціатив, підвищенню рівня культурної активності та залученню молоді до творчої діяльності [9].

Разом з тим, результати наукових досліджень та аналітичних звітів свідчать про наявність низки проблем, що стримують ефективність реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді. Серед основних проблем дослідники виокремлюють:

- недостатній рівень фінансування культурних та молодіжних програм на регіональному рівні;
- нерівномірність розвитку культурної інфраструктури;
- обмежений доступ молоді до культурних послуг у сільських територіях;
- низький рівень поінформованості молоді про можливості участі у культурних заходах;
- недостатню залученість молоді до процесів прийняття управлінських рішень.

Особливий вплив на реалізацію державної політики у сфері культури має сучасна соціально-політична ситуація, зокрема наслідки воєнних дій. За даними Міністерства культури та інформаційної політики України, станом на 2024 рік понад 1500 об'єктів культурної інфраструктури зазнали пошкоджень або руйнувань. Це суттєво обмежує доступ молоді до культурних ресурсів, особливо у прифронтових регіонах. За даними наведеними у (табл. 2.1.).

Таблиця 2.1

**Основні проблеми реалізації державної політики у сфері
культурного розвитку молоді на регіональному рівні***

№	Проблема	Характеристика	Наслідки для культурного розвитку
1	Недостатній рівень фінансування	Обмежені бюджети місцевих програм, недостатня підтримка культурних проєктів	Скорочення кількості культурних заходів та ініціатив
2	Нерівномірність розвитку культурної інфраструктури	Більшість культурних центрів та просторів зосереджена у великих містах	Обмежений доступ молоді із сільських територій до культурних послуг
3	Низький рівень поінформованості молоді	Недостатня комунікація органів влади щодо можливостей участі у культурних програмах	Низька участь молоді у культурних та громадських ініціативах
4	Обмежена участь молоді у прийнятті рішень	Недостатній розвиток молодіжних рад та консультативних органів	Політика не повністю враховує потреби молодого покоління
5	Наслідки воєнних дій	Руйнування культурної інфраструктури, переміщення молоді	Зменшення доступу до культурних ресурсів

Примітка. *Побудовано за: [6, 9, 19]

Водночас у відповідь на ці виклики відбувається активне впровадження інноваційних форм культурної діяльності, зокрема цифрових платформ, онлайн-заходів та мобільних культурних проєктів. Такі форми дозволяють розширити доступ молоді до культурного контенту незалежно від місця проживання та забезпечують безперервність культурного процесу.

Важливим аспектом є розвиток механізмів участі молоді у формуванні та реалізації державної політики. Зокрема, створення молодіжних рад при органах місцевого самоврядування сприяє підвищенню рівня громадянської активності молоді та врахуванню її потреб у процесі прийняття рішень. Як зазначає Е.

Гідденс, сучасна молодь виступає активним суб'єктом соціальних змін, що формує нові культурні практики та соціальні норми [6].

На сучасному етапі розвитку України особливої актуальності набуває вдосконалення процесів формування та реалізації державної політики в усіх сферах суспільного життя, зокрема у сфері державної молодіжної політики. Це обумовлено необхідністю підвищення її ефективності, адаптації до сучасних соціально-економічних викликів та імплементації європейських стандартів публічного управління, що підтверджується положеннями Кабінет Міністрів України та профільними нормативно-правовими актами у сфері молодіжної політики. У цьому контексті ключового значення набуває підвищення результативності реалізації молодіжної політики на регіональному рівні. Такий підхід передбачає врахування соціально-економічних, демографічних та культурних особливостей розвитку регіонів, що закріплено у Закон України «Про основні засади молодіжної політики», де визначено принципи децентралізації, міжсекторальної взаємодії та участі молоді у прийнятті рішень. Закон встановлює, що органи місцевого самоврядування повинні створювати належні умови для соціального становлення та розвитку молоді, забезпечувати її залучення до суспільного життя та сприяти реалізації молодіжних ініціатив.

Сучасна модель державної регіональної політики ґрунтується на стратегічних документах, зокрема Національна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженій Кабінетом Міністрів України. У цьому документі визначено, що одним із ключових завдань є розвиток людського капіталу, забезпечення рівного доступу до якісних соціальних, освітніх та культурних послуг, а також зменшення міжрегіональних диспропорцій. Стратегія підкреслює важливість інтегрованого підходу до розвитку територій, де молодь розглядається як основний ресурс соціально-економічного зростання [19].

Збалансований регіональний розвиток передбачає синхронізацію економічних, соціальних та інфраструктурних напрямів політики, що також відображено у державних програмних документах. Зокрема, відповідно до

Державної стратегії регіонального розвитку, пріоритетами є стимулювання економічної активності, розвиток інфраструктури, підтримка інновацій та підвищення якості життя населення. Реалізація цих завдань безпосередньо пов'язана із формуванням ефективної молодіжної політики, оскільки молодь є ключовим носієм людського капіталу.

Інституційне забезпечення державної молодіжної політики визначено низкою нормативно-правових актів. Центральним органом виконавчої влади, що формує та реалізує державну політику у сфері молоді, є Міністерство молоді та спорту України. Його повноваження закріплені у Положенні про міністерство, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України, де визначено основні функції: формування політики, координація діяльності інших органів влади, підтримка молодіжних ініціатив та розвиток міжнародного співробітництва у сфері молоді.

Водночас питання реалізації молодіжної політики на регіональному рівні регламентуються постановою Постанова Кабінету Міністрів України № 887 «Про затвердження типових положень про структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій». Згідно з цим документом, до основних завдань відповідних підрозділів належить забезпечення реалізації державної політики у сфері молоді, розробка та виконання регіональних програм, підготовка аналітичних матеріалів, а також координація діяльності з громадськими організаціями.

Важливим підтвердженням державного курсу на розвиток молодіжної політики є також прийняття Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки, яка визначає стратегічні напрями роботи з молоддю. Програма передбачає розвиток громадянської компетентності молоді, підтримку молодіжного підприємництва, сприяння зайнятості, популяризацію здорового способу життя та розвиток молодіжної інфраструктури [17].

Актуальність удосконалення державного управління у сфері молодіжної політики підтверджується також аналітичними матеріалами та статистичними даними Державна служба статистики України. За офіційними даними, молодь

віком 14–35 років становить близько чверті населення країни. Водночас рівень безробіття серед молоді залишається вищим за середній по країні, що відображено у щорічних статистичних збірниках. Це обумовлює необхідність розробки ефективних механізмів сприяння зайнятості та професійної самореалізації молоді [17].

Крім того, результати соціологічних досліджень, проведених провідними українськими науковими установами, зокрема Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, свідчать про високий рівень потенційної громадянської активності молоді. За даними досліджень, понад 60 % молодих людей готові брати участь у громадському житті, однак фактичний рівень участі є значно нижчим. Це підтверджує необхідність створення ефективних механізмів залучення молоді до процесів прийняття рішень на місцевому та регіональному рівнях. Європейський вектор розвитку молодіжної політики України також закріплено у міжнародних документах, зокрема в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка передбачає гармонізацію підходів до роботи з молоддю, розвиток мобільності, неформальної освіти та громадянської участі.

Таким чином, удосконалення механізмів реалізації державної молодіжної політики на регіональному рівні має чітке нормативно-правове підґрунтя, що підтверджується чинними законами, стратегіями, державними програмами та аналітичними матеріалами. Комплексне впровадження цих документів, разом із врахуванням регіональних особливостей та активним залученням молоді, є необхідною умовою підвищення ефективності державної політики у цій сфері.

2.2. Використання міжнародного досвіду у вдосконаленні механізмів державної політики у сфері культурного розвитку молоді

У сучасних умовах глобалізації та євроінтеграційних процесів особливого значення набуває використання міжнародного досвіду у формуванні та реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді. Такий підхід дозволяє

забезпечити впровадження ефективних механізмів управління, орієнтованих на потреби молодого покоління, а також адаптацію національної політики до європейських стандартів.

Важливу роль у формуванні міжнародних підходів до молодіжної та культурної політики відіграють наднаціональні організації, зокрема Європейський Союз та Рада Європи. У межах цих інституцій розроблено низку стратегічних документів, які визначають основні принципи роботи з молоддю, серед яких – участь молоді у прийнятті рішень, розвиток культурної різноманітності, підтримка творчості та забезпечення доступу до культурних ресурсів.

Одним із ключових документів є Європейська стратегія для молоді, яка орієнтована на створення сприятливих умов для самореалізації молодих людей, їх активної участі у суспільному житті та розвитку культурної ідентичності. Значна увага у цьому документі приділяється розвитку неформальної освіти, культурних компетентностей та міжкультурного діалогу [30, 31].

Важливим інструментом реалізації молодіжної та культурної політики в Європі є міжнародні програми підтримки молоді. Зокрема, програма Erasmus+ сприяє розвитку молодіжних обмінів, неформальної освіти, мобільності молоді та підтримці молодіжних ініціатив. Участь у таких програмах дозволяє молоді набувати нових знань і навичок, розширювати світогляд, формувати культурні компетентності та активну громадянську позицію [30].

Крім того, важливим напрямом є реалізація програми Creative Europe, яка спрямована на підтримку культурних і креативних індустрій. У межах цієї програми здійснюється фінансування культурних проєктів, розвиток творчого потенціалу молоді, підтримка молодих митців та сприяння міжкультурному співробітництву [31].

У контексті формування ефективної державної політики у сфері культурного розвитку молоді важливим є також досвід окремих європейських країн. Так, у Німеччині реалізується модель децентралізованого управління культурною сферою, де значна частина повноважень передана федеральним

землям та органам місцевого самоврядування. Це дозволяє враховувати регіональні особливості та потреби молоді, забезпечуючи більш ефективне використання ресурсів.

У Франції державна політика у сфері культури базується на принципі активної ролі держави у підтримці культурного розвитку. Особлива увага приділяється розвитку культурної освіти, доступу молоді до культурних інституцій та підтримці молодих митців через систему грантів і субсидій.

Досвід Польща є особливо цінним для України з огляду на схожість історичних та соціально-економічних умов. У Польщі активно впроваджуються механізми підтримки молодіжних культурних ініціатив через державні та місцеві програми, а також через діяльність культурних центрів і фондів. Важливим елементом є залучення громадських організацій до реалізації культурної політики.

Суттєвим аспектом міжнародного досвіду є розвиток молодіжної участі у процесах прийняття рішень. У більшості європейських країн функціонують молодіжні ради, консультативні органи та платформи для діалогу між молоддю та органами влади. За даними, наведеними в (табл. 2.2.). Такий підхід забезпечує формування політики з урахуванням реальних потреб молодого покоління [30, 31].

Таблиця 2.2

**Міжнародний досвід реалізації державної політики у сфері
культурного розвитку молоді***

Країна	Основні механізми підтримки культурного розвитку молоді	Можливості використання в Україні
Німеччина	Децентралізована система управління культурною, фінансування культурних проєктів на рівні земель	Передача ширших повноважень органам місцевого самоврядування

Франція	Активна державна підтримка культурної освіти, гранти для молодих митців	Розширення програм державних грантів та підтримки молодих творчих ініціатив
Польща	Розвиток культурних центрів, підтримка молодіжних громадських організацій	Створення локальних культурних центрів та підтримка молодіжних НГО
Країни ЄС	Програми Erasmus+, Creative Europe, міжнародні культурні обміни	Розширення участі української молоді у міжнародних культурних програмах

Примітка. *Побудовано за: [30, 31]

У контексті України важливим є впровадження міжнародних стандартів у сфері молодіжної політики, що закріплено у національному законодавстві та стратегічних документах. Зокрема, принципи участі молоді, розвитку молодіжної інфраструктури та підтримки культурних ініціатив відображені у Законі України «Про основні засади молодіжної політики» та інших нормативно-правових актах [7].

Важливу роль у впровадженні міжнародного досвіду відіграє співпраця з міжнародними організаціями, зокрема Організація Об'єднаних Націй та ЮНЕСКО. У межах цих організацій реалізуються програми, спрямовані на розвиток культурної різноманітності, збереження культурної спадщини та підтримку творчого потенціалу молоді.

Таким чином, використання міжнародного досвіду є важливим чинником удосконалення механізмів державної політики у сфері культурного розвитку молоді. Адаптація європейських практик, впровадження інноваційних підходів, розвиток міжнародного співробітництва та активне залучення молоді до процесів прийняття рішень сприяють формуванню ефективної та сучасної моделі державної політики, орієнтованої на розвиток людського потенціалу та культурної ідентичності молодого покоління.

Висновки до розділу 2

Аналіз реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні свідчить про її багаторівневий характер та зростання ролі органів місцевого самоврядування в умовах децентралізації. Це сприяє врахуванню регіональних особливостей, однак водночас зумовлює нерівномірність доступу молоді до культурних послуг і ресурсів.

Встановлено, що ефективність політики залежить від рівня фінансування, розвитку молодіжної інфраструктури та міжсекторальної взаємодії. Незважаючи на позитивні зрушення, зокрема розвиток молодіжних центрів і підтримку культурних ініціатив, зберігаються проблеми недостатнього фінансування, обмеженої участі молоді в управлінні та нерівності доступу до культурних можливостей.

Сучасні виклики, пов'язані з воєнними подіями, зумовлюють необхідність впровадження інноваційних, зокрема цифрових, форм культурної діяльності. Водночас нормативно-правова база є достатньо сформованою, але потребує вдосконалення механізмів реалізації та координації між рівнями влади.

Міжнародний досвід, зокрема практики Європейський Союз, Рада Європи та Організація Об'єднаних Націй, демонструє ефективність підходів, заснованих на партнерстві, участі молоді та розвитку неформальної освіти.

Отже, удосконалення державної політики має бути спрямоване на розвиток інфраструктури, забезпечення рівного доступу до культурних послуг, посилення участі молоді та впровадження інноваційних управлінських підходів.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

3.1. Аналіз Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030» у контексті культурного розвитку молоді

Сучасний етап розвитку України характеризується складними соціально-економічними трансформаціями, зумовленими процесами європейської інтеграції, цифровізації, демографічних змін та безпекових викликів. У цих умовах особливого значення набуває державна молодіжна політика, спрямована на формування активного, відповідального та стійкого молодого покоління. Одним із ключових інструментів реалізації такої політики є Державна цільова соціальна програма «Молодь України: покоління стійкості – 2030», яка визначає стратегічні пріоритети розвитку молоді на середньострокову перспективу [18].

Програма ґрунтується на сучасних підходах до управління розвитком, відповідно до яких молодь розглядається як стратегічний ресурс держави, носій інноваційного потенціалу та рушій соціальних змін. Вона передбачає формування умов для всебічного розвитку молоді, включаючи її інтелектуальний, культурний, соціальний та економічний потенціал, а також сприяння підвищенню рівня її життєстійкості та соціальної адаптивності.

Для більш повного розуміння значення Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030» необхідно враховувати сучасний стан молодіжного середовища в Україні, який характеризується суттєвими демографічними, соціальними та культурними трансформаціями, зумовленими наслідками повномасштабної війни, міграційними процесами та змінами в ціннісних орієнтаціях молоді [17, 18].

За даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2022 року чисельність молоді становила 9,969 млн осіб, що відповідало 24,3 % від

загальної чисельності населення. Водночас, за оцінками Інституту демографії та проблем якості життя Національної академії наук України, у 2024 році чисельність молоді скоротилася до 7,654 млн осіб. За прогнозами фахівців у сфері демографії та соціальної політики, до 2030 року цей показник може знизитися до 7,587 млн осіб. За даними, наведеними у (табл. 3.1.) така тенденція свідчить про поступове зменшення демографічного потенціалу молоді, що безпосередньо впливає на можливості її культурного розвитку та участі у суспільному житті [17, 18, 29].

Таблиця 3.1

Чисельність молоді в Україні віком 14–34 років за статтю (2010–2021 рр.)*

Рік	Загальне (млн)	Чол (млн)	Жін (млн)
2010	13,9	7	6,8
2011	13,6	6,9	6,7
2012	13,4	6,8	6,6
2013	13,1	6,7	6,4
2014	12,1	6,2	5,9
2015	11,8	6	5,8
2016	11,5	5,9	5,6
2017	11,2	5,8	5,5
2018	10,9	5,6	5,3
2019	10,6	5,4	5,1
2020	10,3	5,2	5
2021	10	5,1	4,9

Примітка. *Побудовано за: [17, 18, 29]

Крім кількісного скорочення молоді, спостерігаються суттєві зміни у її соціальній структурі та культурних орієнтаціях. За результатами соціологічного дослідження «Вплив війни на молодь в Україні», проведеного дослідницькою агенцією Info Sapiens у 2024 році на замовлення Програми розвитку ООН, лише 58 % молоді висловили бажання залишитися в Україні. При цьому частка молодих біженців, які прагнуть повернутися з-за кордону, зменшилася з 66 % у 2023 році до 32 % у 2024 році, тоді як частка тих, хто категорично не планує

повернення, зросла з 6 % до 19 %. Це свідчить про зростання ризиків втрати людського та культурного потенціалу країни (рис. 3.1).

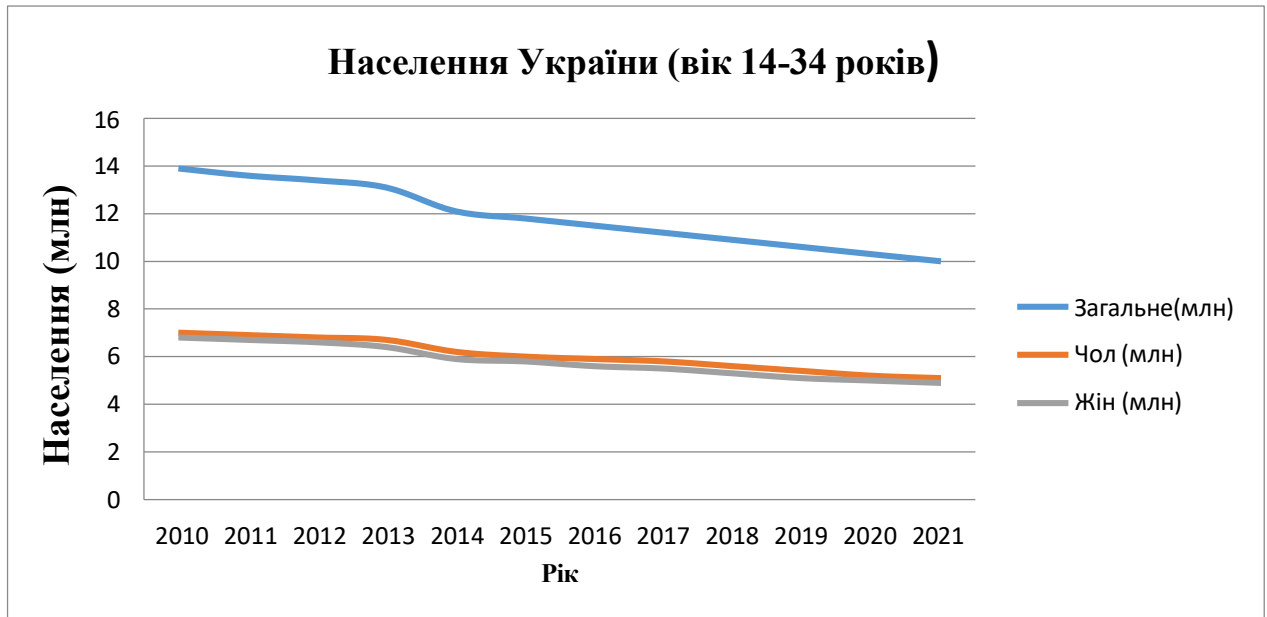

Рис. 3.1 – Динаміка чисельності молоді в Україні віком 14–34 років (2010–2021 рр.) *

Примітка. *Розроблено за: [29]

Окрему проблему становить становище молоді, яка проживає на тимчасово окупованих територіях. За оцінками експертів, понад 600 тис. осіб віком 18–29 років перебувають на окупованих територіях Луганської, Донецької, Запорізької та Херсонської областей і зазнають впливу російської інформаційної та культурної політики. Втрата зв'язку з цією категорією молоді, а також із молодими людьми, які перебувають за кордоном без належної інтеграції в український культурний простір, створює ризики формування покоління, що не ідентифікує себе як частину українського суспільства. Згідно з результатами соціологічних досліджень, проведених Міністерство молоді та спорту України, рівень залучення молоді до громадського та культурного життя залишається недостатнім. Так, лише близько 35–40 % молодих людей беруть участь у громадських ініціативах, тоді як регулярну участь у культурних заходах (відвідування театрів, музеїв, виставок, фестивалів) демонструє не більше 30 % молоді [29].

Крім того, за оцінками експертів, понад 50 % молоді відзначає обмежений доступ до культурних ресурсів, особливо у сільській місцевості та малих громадах. Це свідчить про нерівномірність культурної інфраструктури та потребу в її розвитку на регіональному рівні (табл.3.2).

Культурний розвиток молоді як стратегічний напрям Програми.

У структурі Державної програми культурний розвиток молоді не виділяється як окремий напрям, проте інтегрований у такі ключові пріоритети, як розвиток громадянської активності, соціальної згуртованості, неформальної освіти, а також підтримка молодіжних ініціатив. Такий підхід відповідає сучасній європейській практиці, де культура розглядається як міжсекторальний компонент політики. Одним із важливих аспектів культурного розвитку є формування національної ідентичності та громадянської свідомості молоді. В умовах сучасних викликів, пов'язаних із збереженням державності та культурної самобутності, цей напрям набуває особливого значення. Програма передбачає реалізацію заходів, спрямованих на популяризацію української культури, історії, традицій, а також розвиток патріотичного виховання.

Важливим інструментом реалізації культурної політики є підтримка творчого потенціалу молоді. У цьому контексті Програма передбачає: фінансування молодіжних культурних та мистецьких проєктів; розвиток креативних індустрій; організацію фестивалів, конкурсів, виставок; підтримку молодіжних культурних ініціатив на місцевому рівні.

За даними Міністерство культури та інформаційної політики України, у 2023–2024 роках в Україні було реалізовано понад 3 тис. культурно-мистецьких заходів за участю молоді, однак їх територіальний розподіл є нерівномірним: близько 60 % таких заходів проводиться у великих містах.

Таблиця 3.2

Регіональні особливості реалізації програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030»

Тип регіону	Області (приклади)	Основні проблеми	Пріоритетні напрями програми	Особливості реалізації
Східні	Донецька, Луганська, Харківська	Воєнні дії, руйнування, переміщення молоді, психологічні травми	Психосоціальна підтримка, інтеграція ВПО, безпекові ініціативи	Реалізація програм у складних умовах війни, підтримка стійкості
Південні	Одеська, Миколаївська, Херсонська	Безпекові ризики, економічні втрати, часткова окупація	Відновлення інфраструктури, зайнятість, розвиток підприємництва	Поєднання відновлення і розвитку молодіжної політики
Центральні	Київська, Полтавська, Черкаська	Нерівність доступу до ресурсів, міграція молоді	Освіта, працевлаштування, розвиток молодіжних центрів	Активне впровадження державних і пілотних проєктів
Західні	Львівська, Івано- Франківська, Тернопільська	Великий наплив ВПО, навантаження на інфраструктуру	Інтеграція переселенців, волонтерство, громадська активність	Високий рівень громадської участі молоді
Сільські та віддалені громади	Всі регіони (громади)	Обмежений доступ до послуг, відтік молоді	Розвиток молодіжної інфраструктури, цифровізація, підтримка ініціатив	Акцент на громадах як основному рівні реалізації політики

Примітка. *Побудовано за: [17, 18]

Роль неформальної освіти та культурних практик

Важливою складовою культурного розвитку молоді є неформальна освіта, яка забезпечує формування соціокультурних компетентностей, розвиток творчих здібностей та критичного мислення. Програма передбачає підтримку тренінгів, освітніх програм, культурних майстерень та інших форм навчання, що сприяють самореалізації молоді [17, 18].

За даними національних опитувань, близько 45 % молоді в Україні хоча б раз брали участь у заходах неформальної освіти, однак систематично залучені до таких програм лише 20–25 %. Це свідчить про необхідність розширення доступу до неформальної освіти, особливо у регіонах.

Культурні практики також відіграють важливу роль у формуванні соціальної активності молоді. Участь у творчих проєктах, волонтерських ініціативах, культурних заходах сприяє розвитку комунікативних навичок, формуванню соціального капіталу та інтеграції молоді у суспільство.

Розвиток молодіжної інфраструктури

Ефективна реалізація культурного розвитку молоді неможлива без належної інфраструктури. У межах Програми передбачається розвиток мережі молодіжних центрів, просторів та платформ для реалізації молодіжних ініціатив.

Станом на 2024 рік в Україні функціонує понад 300 молодіжних центрів та просторів, однак їх доступність залишається обмеженою. За оцінками експертів, лише близько 40 % територіальних громад мають такі інституції, що свідчить про необхідність подальшого розвитку інфраструктури, особливо у сільській місцевості [17, 18].

Молодіжні центри виконують важливу функцію як осередки культурної активності, де молодь має можливість брати участь у творчих, освітніх та соціальних проєктах. Вони сприяють формуванню активної громадянської позиції та розвитку культурних ініціатив.

Соціальна згуртованість та культурна інтеграція

Окрему увагу в Програмі приділено питанням соціальної згуртованості та інтеграції молоді. Це особливо актуально в умовах внутрішньої міграції, зростання кількості внутрішньо переміщених осіб та соціальної диференціації.

За даними соціологічних досліджень, близько 20 % молоді в Україні належить до вразливих категорій (внутрішньо переміщені особи, молодь з особливими потребами, молодь із сільської місцевості). Участь таких груп у культурному житті є значно нижчою, що потребує додаткових заходів державної підтримки.

Програма передбачає розвиток міжкультурного діалогу, підтримку інклюзивних культурних практик, а також інтеграцію молоді у єдиний культурний простір. Це сприяє формуванню толерантності, взаєморозуміння та соціальної стабільності.

Міжнародний вимір культурного розвитку молоді

Важливим напрямом є інтеграція української молоді до європейського та світового культурного простору. Участь у міжнародних програмах, культурних обмінах, освітніх ініціативах сприяє підвищенню мобільності молоді, розвитку міжкультурних компетентностей та засвоєнню європейських цінностей.

За оцінками експертів, щорічно понад 50 тис. українських молодих людей беруть участь у міжнародних освітніх та культурних програмах, що свідчить про зростання інтересу до міжнародної співпраці.

3.2. Удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні з урахуванням європейського досвіду

Сучасні тенденції розвитку України визначають необхідність орієнтації державної політики на європейські цінності, в центрі яких перебуває людина, її права, свободи та можливості для самореалізації. В умовах євроінтеграційного курсу держави особливого значення набуває формування ефективних механізмів

реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді, що сприятиме гармонійному розвитку особистості, підвищенню рівня соціальної активності та інтеграції молодого покоління у європейський простір [13, 17].

Однією з ключових передумов удосконалення механізмів державної політики є впровадження гуманітарно орієнтованої моделі розвитку, яка передбачає створення умов для максимальної реалізації інтелектуального, культурного та творчого потенціалу молоді. У цьому контексті культура виступає не лише як сфера духовного життя, але і як важливий ресурс соціально-економічного розвитку, формування людського капіталу та зміцнення національної ідентичності.

Важливим напрямом є переосмислення ролі молоді у суспільстві як активного суб'єкта соціальних, культурних і політичних процесів. Державна молодіжна політика повинна бути спрямована на створення сприятливого середовища для самореалізації молодих людей, підтримку їх ініціатив, розвиток творчих здібностей та формування активної громадянської позиції. Особливу увагу слід приділяти культурному розвитку молоді як складовій загального гуманітарного розвитку, що включає доступ до культурних цінностей, участь у культурному житті та збереження культурної спадщини [11, 19].

У сучасних умовах децентралізації управління значно зростає роль регіонального рівня у реалізації державної політики. Органи місцевого самоврядування отримують ширші повноваження щодо формування та реалізації молодіжних програм, що дозволяє враховувати специфіку кожного регіону, його культурні, соціальні та економічні особливості. Це, у свою чергу, створює передумови для більш ефективного використання ресурсів та підвищення результативності програм культурного розвитку молоді.

Одним із ключових завдань є подолання регіональної нерівності у рівні культурного розвитку молоді. Для цього необхідно забезпечити рівний доступ до культурних послуг, освітніх та творчих можливостей, незалежно від місця проживання. Важливим інструментом у цьому процесі є розвиток інфраструктури культури, підтримка культурних ініціатив у сільських та малих

міських громадах, а також використання сучасних цифрових технологій для розширення доступу до культурного продукту [3, 8].

Удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді передбачає впровадження програмно-цільового підходу, який забезпечує системність, комплексність та орієнтацію на результат. Такий підхід дозволяє чітко визначити цілі, завдання, показники ефективності та ресурси, необхідні для реалізації молодіжних програм. Особливого значення набуває розробка системи індикаторів, що дає можливість оцінити рівень культурного розвитку молоді, ефективність програм та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіону [5, 9].

Серед основних показників ефективності реалізації політики у сфері культурного розвитку молоді можна виділити: рівень участі молоді у культурному житті, кількість реалізованих культурних проєктів, доступність культурних послуг, рівень розвитку творчих індустрій, а також ступінь залучення молоді до діяльності громадських організацій. Важливою умовою є також забезпечення постійного моніторингу та оцінки результатів реалізації програм, що дозволяє своєчасно виявляти проблеми та коригувати політику.

Важливим елементом удосконалення механізмів є розвиток партнерства між державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та приватним сектором. Така взаємодія сприяє більш ефективному використанню ресурсів, залученню інноваційних підходів та підвищенню якості надання культурних послуг. Особливу роль відіграють молодіжні громадські організації, які виступають провідниками інтересів молоді та сприяють її активному залученню до суспільного життя.

З метою підвищення соціальної активності молоді необхідно розширювати механізми її участі у прийнятті рішень на місцевому та регіональному рівнях. Це може бути реалізовано через створення молодіжних рад, проведення консультацій з молоддю, підтримку молодіжних ініціатив та проєктів. Важливо забезпечити відповідність цих механізмів європейським стандартам, зокрема принципам участі молоді у громадському житті.

Значну роль у вдосконаленні державної політики відіграє врахування досвіду країн Європейського Союзу. Європейський підхід до молодіжної політики характеризується інтеграцією молодіжних питань у ширший контекст гуманітарної політики, що охоплює освіту, культуру, спорт та соціальну сферу. Такий комплексний підхід дозволяє більш ефективно вирішувати проблеми молоді та створювати умови для її всебічного розвитку [24, 25, 30].

Зокрема, у країнах ЄС широко застосовується інтегрований підхід до реалізації молодіжних програм, який передбачає поєднання освітніх, культурних та соціальних ініціатив. Важливим аспектом є також розвиток неформальної освіти, яка відіграє значну роль у формуванні культурних компетентностей, творчих здібностей та соціальних навичок молоді. У країнах ЄС неформальна освіта розглядається як невід'ємна складова молодіжної політики, що доповнює формальну освіту та сприяє розвитку особистості [24, 25, 30].

Крім того, європейський досвід свідчить про необхідність активного залучення молоді до процесів прийняття рішень. Це забезпечується через розвиток інститутів громадянського суспільства, підтримку молодіжних організацій та створення умов для участі молоді у формуванні та реалізації політики. Такий підхід сприяє підвищенню відповідальності молоді за власний розвиток та розвиток суспільства в цілому.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення механізмів є розвиток культурних та креативних індустрій, які створюють нові можливості для самореалізації молоді, розвитку підприємницьких навичок та підвищення зайнятості. Підтримка молодіжних культурних проектів, стартапів у сфері культури, організація фестивалів, виставок, творчих майстерень сприяють активізації культурного життя регіонів.

Не менш важливим є екологічний вимір культурного розвитку, який передбачає формування екологічної свідомості молоді, розвиток відповідального ставлення до довкілля та підтримку екологічних ініціатив. Це відповідає концепції сталого розвитку, яка є однією з ключових ідей сучасної європейської політики.

Таким чином, удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні має здійснюватися на основі комплексного, системного та інтегрованого підходу. Врахування європейського досвіду, впровадження інноваційних методів управління, розвиток партнерства та активне залучення молоді до суспільного життя сприятимуть підвищенню ефективності політики, забезпеченню сталого розвитку регіонів та формуванню конкурентоспроможного молодого покоління.

Висновки до розділу 3

Державна цільова соціальна програма «Молодь України: покоління стійкості – 2030» є ключовим інструментом розвитку життєстійкості, громадянської активності та соціальної інтеграції молоді. Водночас культурний розвиток у межах Програми інтегрований і не завжди виділяється як пріоритет, що обмежує ефективність реалізації культурної політики.

Важливу роль відіграє розвиток молодіжної інфраструктури — центрів і просторів, що забезпечують культурну активність, освіту та участь у громадському житті, проте їхня мережа залишається нерівномірною. Особлива увага потрібна культурній інтеграції молоді, зокрема внутрішньо переміщених осіб та молоді з тимчасово окупованих територій.

Удосконалення політики потребує системного підходу: інтеграції культури у всі напрями молодіжної політики, застосування програмно-цільового методу, моніторингу результатів та належного фінансування. Посилення ролі регіонального рівня і партнерства з громадськими організаціями та приватним сектором сприятиме більш ефективній реалізації програм.

Впровадження європейського інтегрованого підходу, що поєднує освіту, культуру та соціальні аспекти, забезпечить формування культурно свідомої, соціально активної та відповідальної молоді, здатної сприяти сталому розвитку України.

ВИСНОВКИ

1. У роботі розкрито сутність, принципи та особливості державної політики у сфері культурного розвитку молоді. Встановлено, що вона є важливим напрямом соціальної політики держави, спрямованим на формування культурних цінностей, національної ідентичності та всебічний розвиток молодого покоління. Державна політика у цій сфері виступає складною багаторівневою системою заходів, що поєднує правові, організаційні, економічні та соціокультурні інструменти впливу. Вона спрямована на створення умов для культурної самореалізації молоді, формування її світоглядних орієнтирів, розвитку творчого потенціалу та інтеграції у суспільне життя. Особливістю цієї політики є її орієнтація на розвиток молоді, чим визначає її стратегічне значення для держави.

2. Досліджено нормативно-правове забезпечення та інституційні механізми реалізації державної політики у сфері культури молоді. З'ясовано, що законодавча база України загалом відповідає сучасним викликам, однак потребує подальшого вдосконалення з урахуванням європейських стандартів та сучасних суспільних трансформацій. Нормативно-правове регулювання охоплює широкий спектр законодавчих актів, що визначають права молоді на їх культурний розвиток, цінності та участь у культурному житті. Водночас встановлено, що виникли певні проблеми з практичною реалізацією законодавчих норм, зокрема обмеженість ресурсного забезпечення та недостатній рівень координації між державними інституціями. Це зумовлює необхідність удосконалення механізмів державного управління та підвищення ефективності інституційної взаємодії.

3. Проаналізовано сучасний стан реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді на регіональному рівні. Виявлено нерівномірність розвитку культурної інфраструктури, обмеженість фінансових ресурсів та недостатній рівень залучення молоді до культурних ініціатив у окремих регіонах. Зокрема, значна різниця спостерігаються між великими містами та селами, де

доступ до культурних послуг є значно обмеженим. Додатковими викликами є наслідки соціально-економічних змін та наслідки війни, що впливають на стан культурної інфраструктури та можливості її розвитку. Встановлено, що ефективність реалізації державної політики значною мірою залежить від активності місцевих органів влади, розвитку партнерських ініціатив та рівня залучення громад до культурних процесів.

4. Визначено можливості використання міжнародного досвіду у вдосконаленні механізмів державної політики. Встановлено, що впровадження кращих європейських практик, зокрема підтримка молодіжних ініціатив, розвиток креативних індустрій та міжкультурного обміну, сприятиме підвищенню ефективності державної політики. Особливу увагу слід приділити застосуванню грантів, розвитку програм культурної мобільності, підтримці молодіжних культурних проєктів та впровадженню інноваційних форм культурної діяльності. Важливим також є забезпечення інтеграції української молоді до міжнародного культурного простору, що сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності та розширенню можливостей самореалізації.

5. Проаналізовано державні програми у сфері молодіжної політики, які спрямовані на розвиток культурного потенціалу молоді. Встановлено, що їх реалізація має позитивні результати, проте потребує більш системного підходу, належного фінансування та моніторингу ефективності. Зокрема, державні програми сприяють підтримці культурних ініціатив, розвитку творчих здібностей молоді, популяризації культурних цінностей та зміцненню національної ідентичності. Водночас виявлено, що недостатній рівень фінансування, обмеженість інформаційного забезпечення та недостатня координація між суб'єктами реалізації програм знижують їх ефективність. Це зумовлює необхідність удосконалення механізмів планування, реалізації та оцінювання державних програм.

6. Розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері культурного розвитку молоді, які передбачають посилення міжвідомчої взаємодії, розширення фінансової

підтримки, активізацію участі молоді у культурному житті та впровадження інноваційних підходів до реалізації культурних проєктів. Важливим є також розвиток партнерства між державними органами, громадськими організаціями та міжнародними інституціями, що сприятиме підвищенню ефективності реалізації державної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакуменко В. Д. Напрями і підходи до розвитку теоретико-методологічних засад формування державно-управлінських рішень. Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. 2002. № 1. С. 5 - 14.
2. Бех І. Патріотизм: сучасні ознаки та орієнтири виховання. Рідна школа. 2015. № 1-2. С. 3-6.
3. Ващенко Г. Г. Праці з педагогіки і психології Т. 4. Твори: у 5 т. Київ 2000.
4. Васильєв А. Конвергенція моделей реалізації державної політики, спрямованої на молодь. Публічне управління: теорія та практика. 2013. № 3. С. 205–209.
5. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Львів, 1996. 224 с.
6. Гіденс Е. Соціологія . Пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник за ред. О. Іващенко. Київ : Основи, 1999. 726 с.
7. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» від 27 квітня 2021 р. № 1414-IX (у редакції Закону № 4488-IX від 05.06.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
8. Закон України «Про культуру» від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
9. Закон України «Про Український культурний фонд»: Закон України від 23.03.2017 № 1976-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19>
10. Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23.03.2017 № 1977-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19>
11. Закон України «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» від 21.08.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 20.02.2026).

12. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
13. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
14. Закон України «Про соціальні послуги» від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19>
15. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
16. Дослідження 2025 [Електронний ресурс]. Український інститут книги. URL: <https://ubi.org.ua/uk/activity/doslidzhennya/doslidzhennya-2025> (дата звернення: 20.02.2026)
17. Державна цільова соціальна програма «Молодь України» на 2021–2025 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2021-%D0%BF>
18. Національна молодіжна стратегія до 2030 року: Указ Президента України від 12.03.2021 № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021>
19. Стратегія розвитку культури в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2023 № 190-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80>
20. Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки: Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019>
21. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
22. Коваль Г. В. Основні аспекти формування та розвитку державної молодіжної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 1. С. 115–118.

23. Перепелиця М. Механізм реалізації регіональної, місцевої державної молодіжної політики. Нова політика. 2000. № 6. С. 40 –43.
24. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2021 № 579 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2021–2025 роки» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
25. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 1128-р «Про схвалення Стратегії демографічного розвитку України до 2040 року» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
26. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.12.2023 № 1209-р «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми “Молодь України: покоління стійкості – 2030”» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
27. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 1002-р «Про схвалення Концепції розвитку системи громадського здоров’я» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
28. Указ Президента України від 09.02.2016 № 42/2016 «Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності до 2025 року “Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація”» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
29. Інститут демографії та проблем якості життя НАН України. Оцінки чисельності населення України та демографічні прогнози до 2030 року [Електронний ресурс]. URL: <https://idss.org.ua>
30. Erasmus+ Programme Guide 2021–2027 [Електронний ресурс]. URL: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu>
31. Creative Europe Programme 2021–2027 [Електронний ресурс]. URL: <https://culture.ec.europa.eu>
32. Hebdige D. Subculture: The meaning of the style. London and New York: Taylor & Francis e-Library, 2002. 206 p.
33. Frith S. The Sociology of Youth. London : Open University Press, 1984. 265 p.

(посада, науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (прізвище, ініціали)

(посада, науковий ступінь, вчене звання)	(підпис)	(прізвище, ініціали)
--	----------	----------------------